مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

دور تصميم المناظر المسرحية من الناحية النفسية والفنية في الأداء المسرحي الكردي

اسامة غازى مراد
قسم السينما والمسرح، كلية الفنون الجميلة، جامعة صلاح الدين، أربيل، إقليم كردستان العراق
OSAMAGHAZE555@gmai.com

أ.م.د.ابراهيم احمد سمۆ
كلية اداب، جامعة دهوك، دهوك، إقليم كردستان العراق
IBRAHEM,SMO@UNIVSUL,IQ

الكلمات المفتاحية: المسرح، علم النفس، الفن، تصميم المناظر، الديكور

كيفية اقتباس البحث

مراد , اسامة غازى , ابراهيم احمد سمۆ , دور تصميم المناظر المسرحية من الناحية النفسية والفنية في الأداء المسرحي الكردي, مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، تشرين الأول٢٠٢٦, المجلد:١٦, العدد:١٠ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نَسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في Registered
ROAD

مفهرسة في Indexed
IASJ

دور تصميم المناظر المسرحية من الناحية النفسية والفنية في الأداء المسرحي الكردي

The role of scenography on psychological and artistic basis in Kurdish theater performance

Osama ghaze murad

OSAMAGHAZE555@gmai.com

Prof.Dr. Ibrahim Ahmad esmail

Duhok University, Duhok, Kurdistan Region of Iraq

IBRAHEM,SMO@UNIVSUL,IQ

Department of Visual Arts, College of Fine Arts, Salahaddin University, Erbil, Iraq.

Keywords : Theater,Psychology,art,Scenography,Décor

How To Cite This Article

Murad , Osama ghaze ,Ibrahim Ahmad esmail ,The role of scenography on psychological and artistic basis in Kurdish theater performance ,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, October 2026,Volume:16, Issue 10.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ملخص:

يحمل هذا البحث عنوان »دور السينوغرافيا على الأسس النفسية والفنية في العرض المسرحي الكردي«، وقد تمت كتابته وفق منهج وصفي تحليلي. يتناول البحث الأسس النفسية المؤثرة في السينوغرافيا، وكيف ينعكس التصميم السينوغرافي على الإدراك والخبرة المسرحية.

عند وضع العناصر السينوغرافية ضمن إطار المسرح الكردي، حيث غالباً ما تتناول العروض مواضيع الهوية والتهجير والقمع والأمل، فإنها لا تصبح مجرد أدوات جمالية، بل أدوات تواصل نفسية وثقافية أيضاً. يتحول الفضاء المادي للمسرح إلى فضاء ذهني وعاطفي، وتُجسد الصراعات الداخلية للمجتمع الكردي وتُحدد ملامحها.

يتكوّن البحث من خمسة فصول رئيسية، يتناول كل فصل محوراً محدداً.الفصل الأول يعرض الإطار العام للبحث، متضمناً مشكلة البحث، أهدافه، أهميته، حدوده، المنهج المتّبع، وكذلك التعريفات الإجرائية للمفاهيم الأساسية.الفصل الثاني يتناول الإطار النظري للبحث من خلال أربعة محاور: المحور الأول يناقش السينوغرافيا المسرحية في العصر اليوناني القديم وكيف تم استخدامها فنياً ونفسياً.أما المحور الثاني فيعرض أهم مفاهيم علم النفس، مستنداً إلى عدة منظّرين في مجال علم النفس الفني.والمحور الثالث يوضح الأسس الجمالية لاستخدامات السينوغرافيا، مع أمثلة من مخرجين عالميين من عصور وبلدان مختلفة.والمحور الأخير يتناول السينوغرافيا في المسرح الكردي، مع أمثلة من عروض مسرحية من مختلف مدن كردستان وأخرى من الجاليات الكردية خارج الوطن.الفصل الثالث يشرح إجراءات البحث، بما فيها مجتمع البحث، ومنهجيته، وأدواته، وعينته، وطريقة تحليل ثلاثة عروض مسرحية من إقليم كردستان.الفصل الرابع يقدّم النتائج النهائية، موضحاً مدى تحقيق أهداف البحث، بالإضافة إلى جملة من التوصيات والمقترحات، ثم يعرض الباحث في خاتمه قائمة بالمصادر والمراجع المعتمدة.

Abstract

This research, titled “The Role of Scenography on Psychological and Artistic Foundations in Kurdish Theatre Performance,” is written using a descriptive and analytical methodology. It examines the psychological principles that influence scenography and the impact of scenographic design on theatrical perception and experience. The study is organized into five main chapters, each addressing a specific thematic aspect.

When placed within the framework of Kurdish theater, where the performance often struggles with themes of identity, displacement, oppression and hope, scenographic elements become not only aesthetic but also psychological and cultural communication tools. The physical space of the stage is transformed into a mental and emotional landscape and the internal conflicts of Kurdish society are externalized and determined.

Chapter One presents the framework of the research, including the problem statement, research objectives, significance, scope, methodology, and definitions of key terms relevant to the study.

Chapter Two outlines the theoretical framework in four sections. The first section discusses theatrical scenography in Ancient Greece and how it was utilized both artistically and psychologically. The second section explains fundamental concepts of psychology, referencing several major psychologists who examined the psychology of art. The third section explores the aesthetic foundations of scenographic practice, supported with examples from international directors across different countries and eras.

The final section analyzes the role of scenography within Kurdish theatre, enriched with examples from cities across the four parts of Kurdistan as well as Kurdish performances outside the region.

Chapter Three clarifies the research procedures, including the research community, methodology, tools, sample selection, and analytical approach used to study three theatrical performances from the Kurdistan Region.

Chapter Four presents the results, discussing the extent to which the research objectives were achieved. It also provides several recommendations and practical suggestions, followed by a compilation of the references and sources used.

رۆلی سینۆگرافیا لەسەر بنەمای سایکۆلۆژی و هونەری لە نمایشی شانۆی کوردی

ئوسامه غازی مراد
بەشی سینەما و شانۆ, کۆلێژی هونەرەجوانەکان , زانکۆی صلاح الدین، هەولێر، هەرێمی کوردستان عراق
OSAMAGHAZE555@gmai.com

پ.ی.د.ابراهیم ئەحمەد سمۆ
کۆلێژی ئاداب , زانکۆ دهۆک، دهۆک، هەرێمی کوردستان عراق
IBRAHEM,SMO@UNIVSUL,IQ

پوخته
ئەم توێژینەوەیە بە ناویشانی (رۆلی سینۆگرافیا لەسەر بنەمای سایکۆلۆژی و هونەری لە نمایشی شانۆی کوردی) کە بە میتۆدێکی وەسفی و شیکاری نوسراوە باسی بنەماکانی سایکۆلۆژیا ئەکات و کاریگەریان لەسەر سینۆگرافیا ،لە پێنج تەوەر پێك هاتووە هەر تەوەرێك باسی بابەتێك ئەکات .

بەشی یەکەم :- چوارچێوەی میتۆدی توێژینەوەکە (پێکهاتوە لە کێشەی توێژینەوەکە و ئامانجی توێژینەوەکە، گرنگی توێژینەوەکە ، سنوری توێژینەوەکە، میتۆدی توێژینەوەکە، پێناسە بۆ چەمەکەکان کە وشەکانی توێژینەوەکەی هەلگرتووە .

بەشی دووەم :- چوارچێوەی تیۆری توێژینەوەکە لە چوار تەوەر پێك دێت تەوەری یەکەم باسی سینۆگرافیای شانۆیی دەکات لەسەردەمی یۆنانی کە چۆن بەکار هاتووە ، لە رووی هونەری و سایکۆلۆژیەوە، تەوەرێکی تر باسی بنەماکای سایکۆلۆژی دەکات، کە چەند نوسەرێکی دەروونشیکاریم بە نموونە هێناوە باسی سایکۆلۆژیای هونەری دەکەن ،لەتەوەرێکی تر باسی جوانیەکانی بەکارخستنی سینۆگرافیام کردووە لە لای دەرهێنەرە جیهانیەکان کە چەند دەرهێنەرێکم هێناوە لەسەردەمە جیاوازەکان لە وەلاتە جیاوازەکان، لە تەوەری کۆتایی باسی سینۆگرافیای شانۆییم کردووە لە شانۆی کوردی بە نموونەی کوردییەوە لە هەموو شارەکانی هەرچوارپارچەی کوردستان و دەرەوەی وەلات.

بەشی سێیەم:- رێکارەکانی توێژینەوە ، کە پێکهاتووە لە کۆمەلگای توێژینەوەکە، میتۆدی توێژینەوەکە ، ئامرازی تویژینەوەکە ، نموونوی توێژینەوەکە و شیکردنەوە بۆ سێ نمایشێ شانۆیی لە هەرێمی کوردستان.

ووشه سەرەکییەکان : شانۆ , سایکۆلۆژیا , هونەر , سینۆگرافیا, دیکۆر

پێشەکی :

(هونەری شانۆ لە مێژە وەک یەکێك لە قووڵترین ئامرازەکانی پەیوەندیکردن و ڕەنگدانەوەی مرۆڤایەتی ڕەنگی داوەتەوە، ڕەهەندە کۆمەڵایەتی و کولتووری و دەروونییەکانی بەرجەستە دەکات کە ئاوێنەیەکی بارودۆخی مرۆڤە. لەناو ئەم فۆرمە هونەرییە فرەلایەنەدا، سینۆگرافیا دیزاینی یەکگرتووی توخمە بینراو و فەزاییەکان لەسەر شانۆ دەکات ،ڕۆڵێکی سەرەکی لە دارشتنی ئەزموونی شانۆدا داگیر دەکات. زۆر لەوە زیاتر لە تەنها ڕازاندنەوە یان پاشبنەما نییە، سینۆگرافیا وەك زمانێکی دەربڕین کاردەکات کە هەم لەگەڵ عەقڵ و هەم لەگەڵ هەستی بینەرێکدا قسە دەکات. کاریگەری لەسەر تێگەیشتن هەیە، ڕێنمایی لێکدانەوە دەکات و وەڵامە دەروونییەکان وروژێنێت کە لەگەڵ ناوەکی بابەتیی و سۆزداری نمایشێکدا تێکەڵ دەبن. لە چوارچێوەی شانۆی کوردیدا، سینۆگرافیا دەنگدانەوەیەکی قووڵتری هەڵگرتووە. شانۆی کوردی وەک میدیۆمێکی کولتووری کە لە چوارچێوەی واقیعە کۆمەڵایەتی و سیاسییە ئاڵۆزەکانی ناسنامەی کورددا پەرەی سەندووە، نەک تەنیا بۆ گێڕانەوەی چیرۆک بەڵکو بۆ نوێنەرایەتیکردنی یادەوەریی بەکۆمەڵ، خۆڕاگریی کولتووری و خەباتی سۆزداری و دەربڕینی بینراو و فەزایی بەکاردەهێنێت. بەم پێیە گەڕان بەدوای ڕۆڵی سینۆگرافیا لە دەروونناسی دەروونی و هونەری شانۆی کوردیدا دەبێتە هەنگاوێکی گرینگ بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتی کارلێکی دیزاینی بینراو لەگەڵ سۆزی مرۆڤ و بەها جوانیناسییەکان و دەروونی کولتووری.

سینۆگرافی توخمە جۆراوجۆرەکانی وەک دیزاینی تەختەی شانۆ و ڕووناکی و جلوبەرگ و دەنگ و ڕێکخستنی فەزایی لەخۆدەگرێت، هەموو ئەمانە هاوکاری دەکەن بۆ بنیاتنانی ژینگەیەکی هەستیاری و دەروونی بۆ هەردوو ئەکتەر و بینەر. ڕەهەندی دەروونی سینۆگرافیا لە توانای هاندانی خەیاڵ و وروژاندنی مەزاج و دارشتنی بەشداریکردنی سۆزداریدایە. ڕەنگ و پێکهاتە و پێکهاتەی فەزایی بێلایەن نین، ئەوان لەناو ئاگایی بینەردا کاردەکەن و پەیوەندی و وەڵامدانەوەی سۆزداری دروست دەکەن کە ئەزموونی دراماتیک قووڵتر دەکەنەوە. بۆ ئەکتەرەکان، سینۆگرافیا ئەو فەزای فیزیکی و دەروونییە دیاری دەکات کە لە چوارچێوەیدا نمایشەکانیان دروست دەکەن. ژینگەی سینۆگرافی کاریگەری لەسەر جووڵە و دۆخی جەستە و وزەیان هەیە و تەنانەت باری دەروونیشیان هەیە لەکاتێکدا کارەکتەرەکان بەرجەستە دەکەن. ئەم پەیوەندییە هاوبەشەی نێوان فەزا و ئەکتەر و بینەر بناغەی ئەو شتە پێکدەهێنێت کە ڕەنگە ناوی لێ بنرێت دەروونناسی سینۆگرافی. توخمە سینۆگرافییەکان کاتێک لە چوارچێوەی هونەری شانۆی کوردیدا دادەنرێن، کە زۆرجار نمایش لەگەڵ تەوەری شوناس و ئاوارەیی و چەوساندنەوە و هیوادا دەجەنگێت، توخمە سینۆگرافییەکان نەک تەنیا دەبنە ئامرازی جوانکاری بەڵکو دەبنە ئامرازی پەیوەندیی دەروونی و کولتووری. فەزای فیزیکی قۆناغەکە دەگۆڕێت بۆ دیمەنێکی دەروونی و سۆزداری وە ململانێکانی ناوەوەی کۆمەڵگەی کوردی دەرەکی دەکرێن و دیار دەکرێن.

بەشی یەکەم

چوارچێوەی گشتی توێژینەوە

١.گرفتی توێژینەوە

سینۆگرافیا وەک یەکێک لە بنەماکانی شانۆ، بەرزترین بڕوانامەی بینینەیی و ڕوونکردنەوەی ئایدیای شانۆیە، بە تایبەتی لە دیزاینکردنی تەختەی شانۆ و ڕووناکردنەوەی بەرهەمەکە و ڕەنگ و ڕووناکی و

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

دەنگ و هەموو ئەو شتانەی بە چاو ئەبینرێن . بەڵام لە شانۆی کوردی دا، بەتایبەتی لە باشووری کوردستان، گرنگی کەم بۆ سینۆگرافیا دراوە و زۆرجار بە شێوەیەکی سادە و بێ بنچینەی فکری و ئەندازیارانە بەکار دەهێنرێت. ئەم کێشەیە هۆکاری سەرەکییە بۆ بەهێز نەبوونی سەرجەم ئەندامە فەرمییەکانی شانۆ بە شێوەیەکی هەماهەنگ وکەرتی.

ئەم کێشەیە خۆی لە بنەڕەتی گەڕانەوە دەکاتەوە بۆ ناتەواوی پەیوەندی نێوان پەیوەندیداران و ئەندازیاران، نەبوونی پلان و مێژوو و کەمبوونی چوارچێوەی فەلسەفی و زانستی بۆ توێژینەوەی سینۆگرافیا. زۆر جار، بەکاربردنی بەرگەی دیداری لە شانۆی کوردی بە شێوەیەکی فۆرماتیك دەستی دەکاتەوە، بەبێ ئەوەی ئەندازیارێک یان هونەرمەندێک ڕەخنەی فکری و دراماپی بۆی داڕشتبێت. ئەمەش هۆکاری سەرەکییە بۆ ئەوەی سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی نەیتوانێت بە شێوەیەکی هاوبەش و هەماهەنگ بگاتە ئاستی شانۆ جیهانیەکان.

لە ئەمەیەوە دەرئەنجام دەدرێت کە گرنگی سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی هێشتا بەرز نەبووە بەشێوەیەکی هەماهەنگ و فەلسەفی، و ئەمەش کێشەیەکی گەورەی توێژینەوەییە کە پێویستی بە چارەسەرەیەکی زانستی و پەروەردەیی هەیە. ئەوەش بە پەیوەستیدا بە ناتەواوی دامەزراندنی بەشە فێرییەکانی سینۆگرافیا لە زانکۆ و ناوەندە هونەرییەکان، نەبوونی یاسایە فەرمییەکانی کار، و بێ چەسپاندنی یەکگرتوو نێوان نوسەر و دەرهێنەر و ئەندازیار.

یەکێك لە گرفتە سەرەکییەکانی تر بریتییە لە ناتێگەیشتنی سینۆگرافیا و تایبەتمەندییەکانی لەلایەن زۆرێك لە شانۆنووس و هونەرمەندانەوە. زۆربەی توێژینەوەکان و کارە شانۆییەکان لە ناوچەکانی کوردستان بەتایبەتی لە دەسەڵات و نێوان سەردەمەکاندا، سەرنجیان داوە بە دەق و بەرهەم و لێدوان ، بەڵام سینۆگرافیا تەنها بە شێوەیەك کە خزمەتی کارەکە بکات و جوانکاری تەواو، نە وەک ئەوەیەی گرنگی بنچینەیی هەیە لە دروستکردنی هەستی بینەر و تێگەیشتنی دەق بەشێوەیەکی دیار و بەمەبەست. ئەمە دەبێت بە ناونیشانی کێشەیەکی فکری و نەزری توێژەرانی کورد نەبوونی بەرهەمی زانستی لەسەر سینۆگرافیا و کەمی ئەندازیارانی پیشەگەری بینراوەکان، لە ناوەڕاستی کێشەکەدایە.

٢. گرنگی توێژینەوە:

شانۆ وەک یەکێک لە جۆرە گەورەکان و زۆر کاریگەریکانی هونەری دراماپە، بەرهەمی گشتییەکەی تەنها بە دەق و کردار نەخوێندراوەکان وەک پێکهاتەی سەرەکی نییە. بەڵکو پارچەیەکە لە کارە شانۆییەکە کە هاوکارییەکی نزیک نێوان هەموو بەرهەمە دیداری و بێدەقەکانی پەیوەندیدارە بە دیزاین و ڕووناکی و ڕەنگ و کەش و هەوا و تەکنیکی سەرتەختەی شانۆ. لەم ناوەڕاستەدا"سینۆگرافیا" وەک بواری تایبەتیی دیزاین و ڕووکارکردنی شەو نایە، زۆر گرنگە لە شانۆی کوردی بە شێوەیەکی فەرمی و زانستی بینراوە، هەرچەندە خزمەتگوزارییەکی بەرز بە تەواوی دەکاتە بەر بەرهەمەکە. بەمەبەست گرنگی توێژینەوەی زانستی و گشتگیر لەسەر سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی دەبێت وەک پێویستییەکی بنەڕەتی دەربڕێت.

سەرەتای گرنگی توێژینەوە لەسەر سینۆگرافیا، ئەوەیە کە تێگەیشتنی ڕوون و ڕەسەن پێك بهێنین بەوەی کە سینۆگرافیا چییە و چۆن دەکرێت بە کار بخرێت. لە کوردستان زۆرجار دیزاینی تەختەی

شانۆ، ڕووناکی و بەرگاکان بە شێوەیەکی فێربوونەوەیی نەکراوی دەکرێن، بەبێ بەرنامە و فەلسەفەی دیزاین. توێژینەوەیەکی زانستی دەبێت جیاوازی نێوان دیزاین و سینۆگرافیا ڕوون بکات و بڵێت کە سینۆگرافیا تەنها شێوەی ڕەنگدانەوە و ڕووناکی نییە، بەڵکو ڕوونی دەکاتەوە بەرهەمێکی دراماتیکی و ئێستاتیکییە کە تماشاکەر بە شێوەیەکی بێدەق بەرگری دەکات.

توێژینەوە دەبێت ڕەوش و بینین و فکر بگۆڕێت کە زۆر جار لە ناو کۆمەڵە شانۆکارەوە دایە کە تەختەی شانۆ تەنها ناوچەی ئەنجامدانی کردارە، نەك بۆ یارمەتی فکری بینەر. لەگەڵ ئەم گۆڕانکارییە توێژینەوە دەبێت کاربکات بۆ ئەوەی دیزاینەکانی تەختەی شانۆ بنیات بنێنەوە بە شێوەیەکی فکری و پەیوەندی هەبێت بە ناوەڕکی کارەکە، زمانی نیشانەکان و شوێن و کات و هەست، کە هەموویان لە شێوەی بینینی شانۆی کوردی دەگۆڕن و بەرز دەبنەوە.

لە یەکەم کرداردا، توێژینەوە دەتوانێت دۆسیەیەکی مێژوویی و ڕووناك دروست بکات لەسەر ئەوەی سینۆگرافیا چۆن و لە کوێ باشە، بە تایبەتی لە شانۆی کوردی. ئەمە کاریگەرییەکی تایبەتی هەیە لەسەر ئەوەی کە دەتوانین ناسنامەیەکی مێژوویی و شیکاری بۆ سینۆگرافیا لە فریمەکانی شانۆی کوردی پێناسە بکەین. زۆر لە ئەوەی کە تاکو ئێستا بە دیل و تەجربە دروست بووە، پێویستە بە ڕەنگی زانستی و فەلسەفی بکرێتەوە.

٣. ئامانجی توێژینەوەکە:

توێژینەوە بە شێوەیەکی گشتی لە هەموو بوارێکدا بەرزترین ئامانجەکانی هەیە، بۆیە لە بوارەکانی هونەر و تایبەتمەندی شانۆ، توێژینەوە بە تایبەتی لەسەر سینۆگرافیا، بە شێوەیەکی زۆر گرنگ دەربڕینی گەورەی هەیە. شانۆی کوردی وەک یەکێک لە بەشە گەشەدار و پڕ بە چالاکییەکانی هونەری کوردی، هەروەها هاوچەرخی زۆرێک لە تایبەتمەندییەکی مەدەنی و کۆمەڵایەتی و ڕۆحیە. بۆیە توێژینەوە لەسەر سینۆگرافیا، وەک یەکێک لە گرنگترین فاکتۆرە دیزاینییەکانی شانۆ، بە ئامانجی ڕوونکردنەوەی ئەوەیە کە چۆن پەیوەندیەکەی لەگەڵ تەواوی بەرهەمهێنانی شانۆی کوردی و ڕووحی تەماشاکەرەوە درووست دەکات. ئەم توێژینەوەیە هەوڵ دەدات بزانێت سینۆگرافیا تەنیا ئامراز و دیکۆر و ڕووناکی نییە، بەڵکو بەشی ڕووحی و فکری نیشتیمانییەکەیش هەیە کە بەرز دەکاتەوە.

ئامانجی یەکەمی ئەم توێژینەوەیە ئەوەیە کە ڕوون بکرێت سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی چۆن دروووست بووە و لە چ قۆناغێک وەک پێکهاتەیەکی فکری و بینینەیی خۆی نیشان داوە. لە کاتێکدا کە شانۆی کوردی لە پەیوەندییەکی هاوپەیوەندیدا بووە لەگەڵ کلتوور و سیاست و ژینگەی گەل ،بەڵکو بە پەیوەندییەکی ڕوونی هاوبەشە لە نێوان پەیوەندیدانی فکری و هەستی کۆمەڵایەتی.

ئەوەی کە گرنگە، ئەوەیە کە لە زۆر بەرهەمی شانۆی کوردی، دیزاینەکانی تەختەی شانۆ و هەڵبژاردنی فۆنت و خشتەی پێشەنگی بەشدار دەبن لە دروستکردنی هۆشیارییەکی نیشتیمانی و دروستکردنی پەیوەندیدانی ژور نێوان بینەر و ناوەڕۆکی کارەکە. بە زمانی تر، سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی زۆرجار بە شێوەیەکی نائەکادیمی بووە بۆ گەیاندنی پەیامە نیشتمانیەکان، بەرەوپێشبردنی هەستە نەتەوەییەکان و ئەنجامدانی هاوپەیمانییەکانی کۆمەڵایەتی. ئەمەیش بە تەنها لە بەکارهێنانی ڕەنگ و ڕووناکی و دیکۆر

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

تێدا نابینرێت، بەڵکو وەک ئامرازێکەی دیمەنسازی فکری و بینینەیی بەرز دەگاتە قۆناغی مانای دراماتیکی.

سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی بە شێوەیەکی ڕاستەقینە دەتوانێت پەیوەندی دروست بکات نێوان زمان و کردار، نێوان نوسەر و بینەر، و نێوان تێگەیشتنی فکری و هەستی ژینگەیی. ئەگەر ئەم دیزاینە بە شێوەیەکی فکری و زانستی ببینرێت، ئەوا دەکرێت بە شێوەیەکی ڕوونی بگۆڕێت بۆ پەیامی نیشتیمانی و کلتووری و نیشانەیەکی ڕوونی بێت لەسەر ناساندنی کوردی. بەڵام ئەگەر بێ بنچینە و فکری دراماتیکی بەکاربێت، ئەوا دەبێتە هۆیەکی سەرەکی بۆ تەنیشتکردنی کارە دراماییو دووربوونەوەیەک لە مانا و پەیامەکانی زۆر.

٤. سنووری توێژینەوە:

آ. **سنووری بابەتی**: ئەم توێژینەوەیە دوو بابەتی سەرەکی لە خۆ دەگرێت.

سینۆگرافیا

سایکۆلۆژیا

ب. سنووری کاتی: سەبارەت بە چوار چێوەی کاتی بابەتی توێژینەوەکە لە نێوان ساڵانی (٢٠٠٠ – ٢٠٢٥)

پ. سنوری شوێن: توێژینەوەکە سنووردار دەبێت بە هەرێمی کوردستانی عێراق وە

شیکردنەوەی سێ نمایشی شانۆیی ١. شانۆی دواڕۆژەکانی بابلۆ ٢. شاماران ٣. شەوگار دوواگۆرانی خۆی دەڵێت

٥. پێناسەی چەمکەکانی توێژینەوەکە:

١. سینۆگرافیا:-

ا. سینۆگرافیا لە ڕووی هونەریەوە: ((سینۆگرافیای شانۆیی بریتییە لە پراکتیزەکردنی هونەری دیزاینکردن و ڕێکخستنی ژینگەی بینراو و فەزایی نمایشێکی شانۆیی لەوانە سێت و ڕووناکی و دەنگ و جلوبەرگ و پرۆپەکان، بەجۆرێک کە جەستە نمایشەکە و دەقەکە و بینەر کۆیەکی یەکگرتوو و غوڵامکەر و دەوڵەمەند بە مانای وشە پێکدەهێنن. نەك تەنها ڕازاندنەوە. بە شێوەیەکی چالاك ئەزموونی دەروونی و جوانکاری و هەستیاری ئەدای کارکردن لە قاڵب دەدات))، (مەکین،جۆسن و فلیپ،بەتروث،٢٠٠٩،ل٣٢).

ب. سینۆگرافیا لە ڕووی فەلسەفییەوە: ((سێنۆگرافیا بریتییە لە دەستکاریکردن و ڕێکخستنی ژینگەی نمایشە، ئەم توخمانە لە پەیوەندی لەگەڵ کەش وهەوای نمایشەکە و دەق و ئەو فەزایەی کە نمایشەکە تێیدا ڕوودەدات و ئامادەبوونی بینەر لەبەرچاو دەگیرێت))،(همان سەرچاوە).

پ. سینۆگرافیا لە ڕووی زمانەوانییەوە : ((سینۆگرافیا لە دوو بەش پیك دیت (Scen-sen) بە مانای دیمەن و بینراو و شوێنی ڕووداو ئەو شوینەی کە شانۆ و ڕۆمان و فیلم و چیرۆك تیدا روودات.(Graphy) بریتییە لە وێناکردن یام نووسین و دەست نیسانکردنی دیمەن یان شوێن(هەمان سەرچاوەی)

بەکورتی

سینۆگرافیای شانۆیی بریتییە لە هونەری پەیکەرسازی لە ڕێگەی فەزا و ڕووناکی و شتەکانەوە، گۆڕینی شانۆ بۆ زمانێکی زیندوو کە پەیوەندی لەگەڵ هەردوو ئەکتەر و بینەردا درووست دەکات.

٢. سایکۆلۆژیا

ا. سایکۆلۆژیا لە ڕووی هونەریەوە: ((تێگەیشتن و وێناکردنی ڕەفتار و پەرەسەندنی دەروونی مرۆڤە. ئەم پێناسایە سایکۆلۆژیا وەک پرۆسەیەکی کەشافی و دەرهێنەری دەبینێت کە تێڕوانینێکی قووڵ و ئەحساساتێکی ناسکی پێویستە بۆ تێگەیشتن لە ئاڵۆزییەکانی دەروون. وەک هونەرمەندێک کە ڕەنگەکان بەکاردەهێنێت بۆ وێناکردنی جیهانی دەرەکی، سایکۆلۆژیا ڕەفتار و بیرکردنەوە و هەست و نێوەندیەکی مرۆڤانە بەکاردەهێنێت بۆ دروستکردنی تابلۆیەکی ڕەنگاوڕەنگ و زیندوو لە "مرۆڤایەتی". لێرەدا، سایکۆلۆژیا زیاتر "هونەری ژیان"ە (pinker,1994,p39).

ب. پێناسەی سایکۆلۆژیا لە ڕووی زمانەوانییەوە: ((سایکۆلۆژیا زانستی لێکۆڵینەوەیە لە پەیوەندی نێوان زمان و بیرکردنەوە و ڕەفتاری مرۆڤ. زمان تەنیا ئامرازێک نییە بۆ پەیوەندیکردن، بەڵکو شێوازێکی بنەڕەتی بیرکردنەوە و دروستکردنی ڕێگای تێگەیشتنمان لە جیهانە. سایکۆلۆژیا لەم ڕووەوە لێکۆڵینەوە دەکات لەوەی کە چۆن پەرەسەندی زمان و ناسنامە و کۆمەڵگا و کەلتور کاردەکەنە سەر دروستبوونی کەسایەتی و ڕەفتار(Arnheim,1974,p48).

پ. پێناسەی سایکۆلۆژیا لە ڕووی فەلسەفییەوە: ((لە ڕووی فەلسەفییەوە سایکۆلۆژیا زانستی لێکۆڵینەوە لە پەیوەندی نێوان دەروون (Psyche) و جەستە (Soma) و پرسە بنەڕەتییەکانی بوون و زانینی مرۆڤایەتی. ئەم پێناسایە وەڵامی ئەم پرسانە دەداتەوە: ئایا دەروون جیایە لە جەستە؟ چۆن دەزانین و تێدەگەین لە جیهانی دەوروبەر؟ ئازادی ویلمان هەیە یان ڕەفتارمان دیاریکراوە؟. سایکۆلۆژیا لەم ڕوانگەوە، بەشێکە لە فەلسەفەی دەروون (Philosophy of Mind) کە هەوڵ دەدات سنوورەکانی زانینی مرۆڤ و سروشتی ڕاستەقینەی "خۆ" (The Self) دیاری بکات(William,1890,p54).

٣. شانۆ

ا. پێناسەی شانۆ لە ڕووی هونەرییەوە (شانۆ فۆرمیکی هونەریی زیندووە، کە لە نمایش و فەزا و کات و هەست و بیرۆکە پێکدێت لەسەر تەختەی شانۆ بە بەکارهێنانی جەستە و دەنگ و ڕووناکی و زمان و ئارایشت ودیکۆر و هەموو ئەو ئامرازە دراماتیکیەکان، شانۆ گێڕانەوەیەکی ڕاستەوخۆ و ئێستاتیکی بە هەستی بینەر ددات(William,2018,p123).

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦/ العدد ١٠

ب. پێناسەی شانۆ لە ڕووی فەلسەفەوە(شانۆ بوارێکی فەلسەفییە کە تێدا کیشەکانی ژیان و هەستی و ژینگەیی ودەروونی و هێز و ئازادی بەشێوەی نواندن لەسەر تەختەی شانۆ نیشان دەدرێت، لە فەلسەفەی شانۆدا دەرهێنەر و بینەر برسی دەرەوەی سروست تاق دەکەنەوە، شانۆ دەبێتە شوێنی خواناسی و خەون و تراژیدیا و شادومانی (Artaud,1938,p67).

پ. پێناسەی شانۆ لە ڕووی زمانەوانییەوە (لەم چوار چێوەیەدا شانۆ وەك سیستەمێکی نیشانەیی زانراوە (SEMIOTIC SYSTEM)کە تێتا زمان و دەنگ و جەستە و دیکۆر هەر یەك لەمان ە بۆ وتارێك یان نیشانەیەك کاردەکەن ، شانۆ بوارێکی گەورەیە بۆ هێما و وەرگێران و دەلالەت چونکە سەر تەختەی شانۆ پڕە نیشانە بە فیزیکی(elam,1980,p98).

زێوەر شاعیرێکی کوردە کە بە هۆی هۆنراوە ڕەمانتیکەکانیەوە ناسراوە، بەڵام لە هۆنراوەکانییدا باسی شانۆی کردووە و شانۆ وەک ڕووکارێکی هونەری و کەلتووری گرنگی پێداوە.

لە هۆنراوەکانی زێوەردا شانۆ زۆر جار وەک پێکهاتەیەکی ڕەمزی دەردەکەوێت کە ژیان تێیدا پیشان دەدرێت. زێوەر ژیان وەک شانۆیک دەبینێت کە مرۆڤەکان ڕۆڵی ئەکتەرانی تێدا دەگێڕن. ئەم ڕەمزە لە زۆرێک لە هۆنراوەکانییدا دەردەکەوێت.

لە هۆنراوەی "شەوەکانی ئەورووپا"دا، زێوەر باسی شانۆ و شانۆگەری دەکات و پەیوەندی نێوان ژیان و شانۆ دروست دەکات. هەروەها لە هۆنراوەی "کەشتیوانەکەم"دا، باسی شانۆ دەکات و ئەو ڕۆڵانە دەخاتە ڕوو کە مرۆڤەکان لە شانۆی ژیاندا دەیگێڕن(سالار،احمد،١٩٨٤،ل٣).

بەشی دووەم

چوارچێوەی تیۆری تووێژینەوە:

تەوەری یەکەم: سینۆگرافیای شانۆیی لەسەردەمی کلاسیکی یۆنان:

سینۆگرافیا یان دیزاینی ستەیج، بە شێوەیەکی بنچینەیی لە گەشەی شانۆی یۆناندا پەیوەندیدار بووە بە گۆڕانکاری و پەیوەندەی ناوەندەی نێوان ئەکتەر و دیکۆر و بینەر. لە سەردەمی کلاسیکی یۆنان، بە تایبەتی لە سەدەی پێنجەم پێش زایینەوە، شانۆ و پێکهاتەی پەیوەندیدار بەیەکەوە بە جۆرێک توشی ڕەخنە بوونەوە . ئەم دەورەیە شایەنی باسیە چونکە گەشەیەکی گرنگی هەبوو لە ڕووی شێوەسازی ستەیج، بەکارهێنانی دیکۆر و ئامرازە میکانیکییەکان وەکو مەکینە .

لەو کاتەدا زانایان و شانۆنووسە گەورەکان وەک ئەیسکۆلۆس و سوفۆکلیس و یۆریپیدیس، دیکۆری گرافیکی و هەستیار بەکاردەهێنا بۆ ڕوونکردنەوەی شوێن ودیاریکردنی کاتەکان. بەکارهێنانی "پیناکس" (وێنەو و شاشەی پشتەوە) لە لای دواوەی ستەیج ڕێگەی دا بە ئەنجامدانی گۆڕانکاری بێ وێنە. بەڵام بەرزبوونی سینۆگرافیا تەنها فیزیکی نەبوو، بەڵکو جێگەیەکی میتۆلۆژیک و فەلسەفی بوو، چونکە ستەیجی نیشانی نەریت و دۆخی کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی یۆنانەکان دەدا.

زۆرجار شانۆکان لە بەردەم ڕووناکی خۆر بەڕێوەدەچوون، و هیچ ڕووناکییەکی دەستکرد نەبوو، کە ئەوە خۆی وەك کەلوپەلی سینۆگرافیا بەشێوەیەکی گونجاو کاریگەر بوو. هەروەها بەکارهێنانی مەکینە و ئامرازە میکانیکییەکان بۆ بەرزبوونەوەی ئاستی نواندنی ئەکتەرەکان بۆ نیشاندانی خوداکانیان، بەشێوەیەکی خەیاڵی ئەنجامدەدران. ئەمە وای دەکرد شانۆ نە تەنها فەرمی بێت، بەڵکو هەست و مەعنایەکی بەرز بدات بە بینەر.

لە کۆتاییدا، سینۆگرافیا لە سەردەمی کلاسیکی یۆنان پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی درووست کرد لە نێوان ئەکتەر و دەق و تەختەی شانۆ و بینەر. ئەم پەیوەندیە نیشانەی ئەوەیە کە یۆنان لە ڕاهێنانی شانۆدا نەك تەنها سەیرکردن بووە، بەڵکو ئیشکردن لەسەر هەستی ژیان و خۆزانینی مرۆڤی بینی بوو.

١. **هزری یۆنانی لە فەلسەفە و دەروون**: لە بیری یۆنانی کۆندا، بە تایبەتی لە فەلسەفە و دەروونناسیدا، سینۆگرافیای شانۆیی تەرکیزێکی ناوەندی نەبووە، بەڵام بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ لە ڕێگەی گفتوگۆکانەوە سەبارەت بە هونەر و تێگەیشتن و ڕۆڵی تەماشاکردن لە ئەزموونی مرۆڤدا قسەی لەسەر دەکرا. فەیلەسوفی یۆنانی وەک ئەفلاتون و ئەرستۆ بەدواداچوونیان بۆ سروشتی هونەر و کاریگەرییەکانی لەسەر ڕۆح و ڕۆڵی لە کۆمەڵگادا کرد، کە دەتوانرێت پەیوەست بکرێت بە چوارچێوەی بەرفراوانی بەرهەمهێنانی شانۆییەوە، لەوانەش سینۆگرافیا.

مرۆڤی سەرەتایی پێش پسیارکردن سەبارەت بەواتای بوون و بیرکردنەوە (کمال،٢٠٢٢،ل٣٩) بیرۆکەکانی ئەرستۆ سەبارەت بە سروشتی مرۆڤ و هەستەکان و پێکهاتە دراماییەکەی کاریگەرییەکی قووڵیان لەسەر شێوازەکانی بەکارهێنانی سینۆگرافیا لە شانۆی یۆنانیدا هەیە، وەک ئامرازێک بۆ ورووژاندنی وەڵامە سۆزدارییەکان و سەرقاڵکردنی بینەر لە ڕووی فیکرییەوە.

ئەگەر بێیتوو بگەڕێینەوە بۆ سەردەمی یۆنانی هزری یۆنانیەکان لە ڕەوانگەی چەندین فەیلەسووف وەك (سقرات و ئەفلاتون و ئەرستۆ) جیاواز بوو ، فەلسەفەی یۆنانی زۆرجار مامەڵەی لەگەڵ پرسیارەکانی ئەخلاق و سروشتی خوداوەندەکان و مانای ژیان و پێکهاتەی کۆتایی گەردوون دەکرد. هەروەها فەیلەسوفەکانی وەک ئەرستۆ جەختیان لەوە کردەوە کە مرۆڤ دەبێ بە هاوئاهەنگی لەگەڵ عەقڵ و سروشتدا بژی.

لە فەلسەفە و دەروونناسیی یۆنانیدا، سینۆگرافیای شانۆیی وەک ئامرازێک بۆ سەرقاڵکردنی هەست و سۆزەکان بووە ، بەڵام ژێردەستەی ئامانجە فیکری و ئەخلاقییەکانی شانۆ بوو. ئەفلاتون و ئەرستۆ هەردووکیان جەختیان لەسەر گرنگی عەقڵ و پەروەردەی ئەخلاق کردۆتەوە، ئەمەش ڕەنگدانەوەی بەهای کولتووری یۆنانی فراوانتر کرد کە هاوسەنگکردنی لایەنە ناعەقڵانی و عەقڵانییەکانی ڕۆح بوو. لە کاتێکدا سینۆگرافیا ڕۆڵێکی کردەیی لە شانۆی یۆنانی کۆندا هەبوو، بەڵام گرنگی فەلسەفییەکەی سنووردار بوو بە بەراورد بە مەبەستە قووڵەکانی ئەخلاقی و فیکری هونەری دراماتیکی .

ئەرستۆ خوێندکاری ئەفلاتون چاودێری ئەزموونی وەک بنەمایەک بۆ تێگەیشتن لە جیهان ناساند. بناغەی بوارە جۆراوجۆرەکانی مەعریفەی دانا، لەوانە لۆژیک، ئەخلاق، سیاسەت، زانستە سروشتییەکان. کارەکانی ئەرستۆ لەسەر ئەخلاق بە تایبەتی گرنگە، لەوێدا جەختی لەسەر بیرۆکەی بەدەستهێنانی فەزیلەت لە ڕێگەی میانڕەوییەوە ("مامناوەندی زێرین") کردەوە.

"بۆ ئەرستۆ جوانی لە فۆرمدایە "(کمال ،٢٠٢٢،ل٣٩). تیۆرییەکانی ئەرستۆ سەبارەت بە فۆرم و ناوەڕۆک، بە تایبەت لە بەرهەمی شیعریدا، کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر تێگەیشتن لە هونەر و شانۆ هەبووە و بەڕاستی دەتوانرێت ئەم بنەمایانە بۆ سینۆگرافیای شانۆیی بەکاربهێنرێن، بەتایبەتی لە کاتی ڕەچاوکردنی توخمە دەروونی و هونەرییەکاندا. بەشدارییەکانی ئەرستۆ لە سینۆگرافیای شانۆدا، هەرچەندە ڕاستەوخۆ لەسەر دیزاینی سێت یان شانۆیەکی فیزیکی بەو شێوەیەی کە ئەمڕۆ بیری لێدەکەینەوە بنەمادارن.

ئەرستۆ بە شێوەیەك کاریگەری لە سەر بینەر درووست دەکات ،ئەرستۆ پێێ وایە خیاڵ جولەیەکە کە هەست درووست دەکات (الربیعی،٢٠١٢.ل٢١) کە لە ڕێگای خیاڵەوە هەست و کردار درووست بکات ، بەم شێوەیە ئەرستۆ وشەی (فەنتازی) لە خیاڵەوە وەرگرتووە واتا هەستکردن بە ڕووناکی ، لە ڕێگای ڕووناکییەوە دەتوانین ببینین هەست بە شتەکان بکەین ، ئەرستۆ پێی وایە خیاڵ ئەو چەمکەیە لە ئەنجام دا هەست درووست دەکات .

٢. سینۆگرافیا لە سەر بنەمایەکی هونەری: سینۆگرافیا بەشێکی دانەبڕاوە لە دروستکردنی جیهانێکی یەکگرتوو و نوقمکەر کە پشتگیری لە چیرۆکگێڕانەکە بکات. جەختکردنەوەی ئەرستۆ لەسەر گرنگی یەکێتی لە درامادا لەگەڵ پێویستی سینۆگرافیادا هاوتەریبە بۆ ئەوەی لەگەڵ بابەت و پلۆتی گشتی شانۆنامەکەدا هاوئاهەنگ بێت. دیزاینی بینراو نەک تەنها خزمەت بە مەبەستی جوانکاری بکات بەڵکو بەشداری بکات لە دەنگدانەوە بابەت و سۆزدارییەکانی نێو شانۆنامەکە .

سینۆگرافیا لەسەردەمی کلاسیك زۆر سادە بووە بە بەراورد بە سەردەمی مۆدێرن ،بەڵام بەشێکی گرنگی هونەری شانۆ بووە .لە یۆنانی کۆن ، سینۆگرافیا زیاتر پشت بە دەق و ڕۆڵی ئاکتەرەکان دەبەستێت ،لە کاتێك لە ڕۆمای کۆن سینۆگرافیا گەشەی زیاتری کرد چەند تەکنیک و دیزاینی نوێی بەکارهێنا ، لە کەلتووری هەردوو سەردەمی یۆنان و ڕۆما سینۆگرافیا بۆ پاڵپشتیکرنی چیرۆکی و دروستکردنی کاریگەری بەکار هاتووە.

تەوەری دووەم: بنەما سایکۆلۆژیەکان و ڕەنگدانەوەیان لە کاری هونەری:

١. سیگمۆمند فرۆید: لە سالی ١٨٥٦ لە کۆماری چیك لە دایك بووە پاش سالانێکی زۆر کارکردن لە ڤیێنا لە سالی ١٩٣٨ ڤیێنا جێدەهێلێت تا بەر چەوساندنەوەی نازیەکان نەکەویت ،فرۆید باوکی شیکاری دەروونیە، کاریگەرییەکی قووڵی لەسەر هەردوو دەروونناسی و هونەر هەبوو.چەمکی جوانی و وێناندنەکانی بەسەر خۆئاگایی تاکەکەسی و واقعی مرۆڤەوە ، بێەش نەبووە لە دید و مەعریفەی فرۆید لە کاتێکدا فرۆید خۆی بەرهەمی هونەری بە مانا تەقلیدییەکەی بەرهەم نەهێناوە (فرۆید،سیگمۆند.٢٠٢٠،ل٢٥٨). بەڵام تیۆرییە دەروونییەکانی لە بەرهەمی هونەرمەنداندا ڕەنگدانەوەی هەبووە، بەتایبەتی ئەوانەی لە ژێر کاریگەری سوریالیزمدا بوون، بزووتنەوەیەک کە هەوڵی دەربڕینی عەقڵی نائاگایی دەدا. بیرۆکەکانی سەبارەت بە نائاگایی و سەرکوتکردن و خەون و سیمبۆلیزم کاریگەرییەکی بەردەوامیان لەسەر چۆنیەتی دروستکردن و لێکدانەوە هونەر هەبووە، فرۆید تایبەدمەندی نەمرکردنی ئیرۆس لە دیوە ئیستاتیکیەکەیەوە بە هونەر دەبەخشێت. لێرەدا چەند بنەمایەکی سەرەکی دەروونی لە کارەکانی فرۆید و ڕەنگدانەوەی ئەوان لە هونەردا دەخەینەڕوو:

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue :10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

٢. عەقڵی نائاگا: فرۆید پێشنیاری کرد کە بەشێکی زۆری ڕەفتاری مرۆڤ بەهۆی ئارەزوو و یادەوەری و هەستە نائاگاکانەوە دەجوڵێن. ئەو پێی وابوو کە عەقڵی نائاگا کاریگەری لەسەر بیرکردنەوە و هەست و کردارەکان هەیە بە شێوەیەک کە تاکەکان بە ئاگاییەوە ئاگاداری نین.دەتوانین بڵێین عەقڵی نائاگا ((نەست))بریتییە لە کۆگا یان گۆڕستانێك،هەموو ئارەزووە سەرکوتکراوەکان و یادەوەریە ئازار بەخشەکانی تێدا دەنێژرێن.

ڕەنگدانەوەی لە هونەردا، ئەم چەمکە کاریگەری زۆری لەسەر هونەرمەندانی سوریالیستی وەک سەلڤادۆر دالی، ماکس ئێرنست و ئەندرێ بریتۆن هەبوو، کە لە بەرهەمەکانیاندا بە ئەقڵی نائاگادا دەگەڕان. سوریالیزم ئامانجی نوێنەرایەتیکردنی لایەنە شاراو و ناعەقڵانییەکانی دەروون بوو، زۆرجار دیمەنی خەوناوی و نالۆژیکی وێنا دەکرد. بۆ نموونە "بەردەوامبوونی یادەوەری" (١٩٣١)ی دالی بە کاتژمێرە تواوەکانییەوە، ڕەنگدانەوەی شلەژان و سروشتی ناعەقڵانی کات و هۆشیارییە، کە لە بیرۆکەکانی فرۆید سەبارەت بە نائاگا و خەونەکانەوە ئیلهام وەرگیراوە.

٣. سەرکوت و گەڕانەوەی سەرکوتکراوان: فرۆید پێی وابوو یادەوەری و ئارەزوو و زەبر و زەنگە سەرکوتکراوەکان لە هۆشیاریی هۆشیارەوە پاڵدەنرێنە دەرەوە بەڵام بەردەوامن لە کاریگەریکردن لەسەر ڕەفتار. ئەم توخمە سەرکوتکراوانە زۆرجار بە شێوەی شێواو "دەگەڕێنەوە"، وەک خەون یان ڕەفتارە دەمارگیرەکان.

ڕەنگدانەوەی لە هونەردا، هونەرمەندان بۆ وێناکردنی هەست یان ئارەزووی سەرکوتکراو کە لە ژیانی ڕۆژانەدا بە ئاسانی دیار نەبوون، هێما و وێنەی سوریالیان بەکاردەهێنا. کارەکانی فریدا کاهلۆ، هەرچەندە بە توندی سوریالیستی نییە، بەڵام دەتوانرێت وەک وەڵامێک بۆ بیرۆکەکانی فرۆید سەبارەت بە سەرکوتکردن سەیر بکرێت. زۆرجار وێنەکانی کاهلۆ ئازار و زەبر و ئارەزووە کەسییەکانی نیشان دەدەن، کە دەتوانرێت وەک جۆرێک لە دەربڕینی لایەنە سەرکوتکراوەکانی دەروونی لێکبدرێتەوە.

ا. ئید:چەمکێکە کە سیگمۆند فرۆید وەك بەشێك لە تیۆری دەروون شیکارییەکەی لە بارەی کەسایەتیەوە ناساندوویەتی. نوێنەرایەتی ئەو بەشە نائاگایی و غەریزەی دەروون دەکات کە بەهۆی ئارەزوو وپاڵنەرەسەرەتاییەکانەوە دەجووڵێت وەك برسیەتی و تێنویەتی وشەڕانگێزی وپاڵنەرە سێکسییەکان . ئید لەسەر بنەمای چێژ کاردەکات، بە دووای ڕازیبوونی دەستبەجێدا دەگەڕێت بەبێ ئەوەی ڕاچاوی دەرئەنجامەکان یان یاسا کۆمەلایەتیەکان بکات. لە لەدایکبوونەوە ئامادەیە و بەپێچەوانەی هەردوو پێکهاتەی دیکەی دەروون کاردەکات ،ئیگۆ کە ناوبژیوانی نێوان ئید و واقع و سۆپەرئیگۆ کە نوێنەرایەتی ستاندەرد و ئایدیالە ئەخلاقییە ناوەکیەکان دەکات. ئید خەمی واقع ولۆژیکی نییە، بەلکوو لە بڕی ئەوە خەمی تێرکردنی ئارەزووەکانی بە خێرایی و بەتەواوی هەیە .بۆ نموونە ڕەنگە کەسێك هەست بە ئارەزووی خواردنی تەواوی کێکێك بکات چونکە چێژی لێ دەبینێت تە نانەت ئەگەر بزانێت کە ناتەندروستە .

ب . ئیگۆ: چەمکێکی دیکەی سەرەکییە لە تیۆری دەروونشیکاریی سیگمۆند فرۆیددا. ئەوە بەشە عەقڵانی و هۆشیارەکەی کەسایەتییە کە گەشە دەکات بۆ نێوەندگیری لە نێوان داواکارییەکانی ئید (ئارەزوەکانی غەریزەیی) و سوپەرئیگۆ (کۆت و بەندی ئەخلاقی)، هەروەها واقیعەکانی جیهانی دەرەکی.

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

ئیگۆ بە کارکردن لەسەر بنەمای واقیع، هەوڵدەدات ئارەزووەکان هەولددات ئارەزووەکانی ئید بە شێوەیەکی کۆمەڵایەتی گونجاو و واقیعی تێر بکات، زۆرجار تێرکردن دوادەخات بۆ ئەوەی دووربکەوێتەوە لە دەرئەنجامە نەرێنیەکان، ئیگۆ بەرپرسیارە لە چارەسەرکردنی کێشە و بڕیاردان و پاراستنی هەستی خۆی. نەک تەنها پێداویستییەکانی تاک بەڵکو نۆرم و ڕێسا و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان لەبەرچاو دەگرێت. لە بنەڕەتدا لە کاتێکدا کە ئید بەدوای چێژێکی دەستبەجێدا دەگەڕێت و سوپەرئیگۆش حوکمەکانی ئەخلاق دەسەپێنێت، ئیگۆ هاوسەنگی ئەم هێزانە دەکات و هەوڵدەدات بە ئاڵۆزییەکانی جیهانی ڕاستەقینەدا بڕوات. ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە ئەزموونی هۆشیارماندا و یارمەتیدەرمانە بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ دەوروبەرمان بە شێوەیەکی پراکتیکی و عەقڵانی. بۆ نموونە ئەگەر ئیگۆ کۆنترۆلی کردبیت لە وانەیە خواردنی کیکێك دوابخات بە دانانی بەوەی کە باشترە وەك بەشێک لە ژەمی هاوسەنگ هەتبێت.

تەوەری سێیەم: سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی:-

راو بۆچوونی جیاواز هەیە لەسەر شانۆ بە پێنج قۆناغ مەزندە دەکرێت، یەکەم گەلی کورد لە دێر زەمانەوە شانۆی هەبووە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەکانی پێش زاینی و دابەشی دوو قۆناغی دەکات شانۆی کۆن وشانۆی نوێ دەستەی دووەم پییان وایە هونەری شانۆ لە کوردستان نەبووە ئەو هونەرە کە هەیە ڕەسەن نییە، دەستەی سێیەم پێیان وایە گەڵی کورد شتێکی نەبووە بە ناوی شانۆ بەلام لە ناو کەلەپووری کوردیدا کردەوەی لە شانۆ چووە، دەستەی چوارەم پێیان وایە گەلی کورد شانۆی نەبووە بەلەم لە ناو دابوو نەریتی گەلی کورد زۆر شت هەیە بۆنی شانۆی لێدێت، دەستەی پینجەم پێیان وایە ئەو هونەری شانیە کە هەیە نوێیە لە کەلەپووری هونەری کوردیدا،ڕەگ و رووالت و درامای ڕووانی هەیە، دەکرێت لە مێژووی شانۆی کوردی خویندنەوەی بۆ بکرێت(موحسین،٢٠١٩،ل٧).

سینۆگرافیا بە شێوەی گشتی واتە "وێنەسازی دیکۆر" یان "ئامادەکردن ودیزاینی ئەو شوێنانەی کە کردارەکان لەسەر ئەنجام دەدرێت و دەردەکەون"، لە شانۆدا گرنگترین بنەماکانی درووستکردنی هەست و ئەزموونی درامایە. لە شانۆی کوردی، سینۆگرافیا چەند دەستەگەیشتنی تایبەتی تێدا هەیە کە بە شێوەیەکی تەندروستی خزمەتی بەرهەمی شانۆیی کردووە، زۆرجار بە دیمەنە فەرهەنگی و ئەدەبی کوردی گەورەکراوە. لەبەر ئەوەی شانۆی کوردی لە بنەڕەتییەوە بە شانۆی ژینگەیی و نەتەوەیی دەستی پێکردووە، دیزاینی دیکۆر بە شێوەیەکی جیاواز گەشە کردووە، کە بەرهەمهێنانی خوێندنەوەیەکی نوێی سینۆگرافیایە.

لە سەرەتای سەدەی ٢٠ دا گەشەی شانۆی کوردی زۆرتر لە پەیوەندی بە ڕووناکبیران و بەرپرسانی هونەری و مامۆستایانی شانۆوە هەبووە. بەپێی ئەوەی دیزاینی دیکۆر بە شێوەیەکی زۆر سادە و کەلتووری ئەنجام دەدرا، بە بەکارهێنانی بەرگی دیوار و دەسەسڕ و ڕایەخ و دار و خاڵە دیاریکراوەکان کە نیشانی ژیانی ڕووداوەکە دەدەن.

لە دەیەکان وسی ساڵی ڕابردووەوە بە تایبەتی دوای شەڕی ناوخۆیی و دوای دامەزراندنی دامەزراوە کەلتووریەکان و یەکێتییە ناوەندییەکان و کلتووریەکانی حکومەتی هەرێم، شانۆی کوردی گەشەیەکی

زۆر بەخۆیەوە بینی کە لەگەڵی ئەوەش گەورەترین گەشەی لەسەر قەبارەی سینۆگرافیا بەخۆیەوە بینی. چەند شانۆگەیەکی نێودەوڵەتی و فەستیڤاڵی بەرز ڕێکخرا کە سەرچاوە بوو بۆ خزمەتی کەرستەی دیکۆراتی شانۆیی. بەرپرسانی شانۆ و دەرهێنەران سینۆگرافیایان بە گرنگ زانی و هەوڵیاندا پەیوەندییەکی هاوبەش دروست بکەن لەنێوان بەرهەم و دیکۆری شانۆ.

لەم ماوەیەدا هەندێک دەرهێنەر بەشێوەیەکی تایبەتی نیشانەی گەشەی ئەندازەیی سینۆگرافیایان بەرهەمهێنا، وەک دەرهێنەری ناوازە **شوان کەریم** کە لە چەند شانۆیەکی نێودەوڵەتی بە تایبەتی "------------" و "---------------" بە شێوەیەك كاری کردووە. کە خزمەتی بە زمان و کەلتووری کوردی کردووە و بە بەردەوامی لە فێستیڤاڵە نێودەوڵەتییەکان بەشداریيان کرد.

هەروەها ناتوانرێت بەم شێوەیە تێپەڕین بەسەر گرنگی شێوەکاری تایبەتی کوردی لە دیزاینی دیکۆردا. دەبێت بڵێین کە کەلتووری ناوخۆیی و گۆرانیی کوردی و داواکارە کەلەپوورییەکان و هاوبەشبوونی پەیامی زمان و ژێرنووسیەکانی شانۆ، دەبێن پەیوەندیەکی بەرچاو دروست بکەن لەنێوان شانۆنووس و دەرهێنەر و سینۆگرافەر. بەم شێوەیە سینۆگرافیا تەنیا بەشێوەیەکی تەکنیکی تێگەیشتن نابینرێت، بەڵکو بەرزترین ڕۆل لە ڕووی زمان و کەلتوور و شێوازی ژیانی کوردیەوە دەبینێت.

لە ڕووی پەروەردەییەوە کەمبوونی بەشی تایبەتی بۆ فێرکاری سینۆگرافیا لە زانکۆ و کۆلێژەکانی هونەری کوردستان وای کردووە بە گشەی تەکنیك و نیزامی سینۆگرافیا زۆرجار بەلای دەرهێنەر بێت، نەك ڕێکخەری تایبەتی دیکۆرسازی بەهۆی تەنیایی و نەبوونی چوارچێوەی فێرکارییەکی تایبەت و نەبوونی پۆلی زانستی وای کردووە ئەندامگیرکردنی دیزاین و ڕووناکی و سەدا خەریکی دیکۆر بێ ڕەقابەتی زانستی بڕواتە پێش.

لە کۆتایی پێویستە بڵێین سینۆگرافیا لە شانۆی کوردی بەرهەمەکانی شانۆیی ڕووناکردەوە، بەڵام هێشتا بە گەشەیەکی تەواو نەگەیشتووە. بەرپرسانی فەرهەنگ و هونەر پێویستیان بە ڕاهێنانی بەشی تایبەتی فێرکاری سینۆگرافیا هەیە، هەروەها پێویستە گرنگیپێدانێکی زیاتر هەبێت لەنێوان شانۆنووس و دەرهێنەر و سینۆگرافەر بۆ ئەوەی بەرهەمێکی هاوبەش و ژینگەیی بە بینەر نیشان بدرێت.

بەشی سێیەم

ڕێکارەکانی توێژینەوە

تەوەری یەکەم: کۆمەڵگەی توێژینەوەکە

کۆمەڵگەی توێژینەوە لە سێ نموونەی شانۆیی پێک هاتووە لە هەرێمی کوردستانی عێراق لە نێوان سالانی (٢٠٠٥-٢٠٢٥) لە هەر سێ پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان لە (هەولێر ، سلێمانی ، دهۆک) باسی سینۆگرافیای شانۆیی کراوە لە ڕووی سایکۆلۆژی و هونەرییەوە.

تەوەری دووەم: ئامرازەکانی توێژینەوەکە

ئامرازەکانی توێژینەوە لەم خالانەی خوارەوە پێکهاتووە:

١.خوێندنەوەی دەقە شانۆییەکە.

٢.ئاماژەدان بەچوارچێوەی تیۆری .

٣.بینینی نمایشە شانۆییەکە لە ڕێگای ڤیدیۆ یان ڕاستەوخۆ .

٤. چاوپێکەوتن لەگەڵ دەرهێنەری نمایشە شانۆییەکان .

٥.کۆکردنەوەی سەرچاوە و وێنە و نوسراوو لە سەر کارە شانۆییەکە.

٦.سەردانی کردنی چەندین کامپی خوێندن بەتایبەتی پەیمانگا و کۆلیژە هونەریەکان لە هەرسی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان (هەولیر ،دهۆك ،سلیمانی) .

ا.پەیمانگای هونەرەجوانەکانی هەولێر.

ب .کۆلێژی هەنەرەجوانەکانی زانکۆی سەلاحەدین هەولێر.

ج .پەیمانگای هونەرەجوانەکانی سلێمانی .

ت .کۆلێژی هونەرەجوانەکانی سلێمانی .

ه .پەیمانگای هونەرەجوانەکانی دهۆك .

تەوەری سێیەم: میتۆدی توێژینەوەکە

توێژەر لەم توێژینەوەیە پشت دەبەستێ بە میتۆدی وەسفی و شیکاریی بۆ شیکردنەوەی سێ نمایشی شانۆیی لە ڕووی سایکۆلۆژیەوە، چونکە ئەم میتۆدە هاوکارە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی نێو شانۆی کوردی بەتایبەتی سینۆگرافیا.

تەوەری چوارەم: نمونەی توێژینەوەکە

توێژەر بەهەماهەنگی لەگەڵ سەرپەرشتیاری تویژینەوەکە و لیژنەیەك لە پسپۆرانی بواری شانۆ سێ نموونە لە نمایشی شانۆییان هەلبژراد لە هەرسێ پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان کە پێك هاتبوو لە پاریزگای (هەولێر ، دهۆك ، سلێمانی) کە نا

باسی سینۆگرافیای شانۆیی بکەم لە ڕووی سایکۆلۆژی و هونەریەوە ، کە هاوتابێت لە گەڵ خالەکانی چوارچێوەی تیۆری و کۆمەلگای تویژینەوەکە.

شیکردنەوەی نموونەکان

نمونەی یەکەم

ناوی کارە هونەریەکە: شانۆی (دوواڕۆژەکانی بابۆ)

کورتەیەك لە ژیاننامەی دەرهێنەری کارە هەنەریەکە شوان کەریم

شوان کەریم لە ١٦-١-١٩٧٣ لە شاری سلیمانی لە دایك بووە ، لەساڵی ١٩٩١ تا ئێستا کاری شانۆیی دەکات ،لە ساڵی ١٩٩٤ چۆتە ئەلمانیا لەوێ ئەژیت ، خویندنی پیداگۆجی شانۆیی لە زانکۆی هانۆڤەر تەواو کردووە، ئەندام بووە لە گرووپەکانی نامۆ و هانۆڤەر٩٨ و ئیمپرۆکۆکن و سکێچ . زیاتر لە ٥٠٠ کاری هونەری بەژداری کردووە وەك دەرهێنەر و ئەکتەر، وەك ڕاهێنەری ئەکتەر و ماموستای شانۆی ئیمپرۆ سەدان ووِرك شۆپ و سیمیناری وتوتەوە و لە سالی ٢٠١٧ وە ماموستای کۆرسێکی زانکۆی هانۆڤەرە .

ئەو بەرهەمە کوردیانەی کە بەژداری تێداکردووە :

١. پێدەشتی کارمازە کوژراوەکان، وەك دەرهێنەر کاری تێدا کردووە.

٢. ئازارەکانی ئەو دیوی پەنجەرەیەك، وەك دەرهێنەر و نوسەر کاری تێداکردووە.

٣.کاتمان نەماوە بۆ گۆرانی، وەك دەرهێنەر و نوسەر کاری تێداکردووە.

٤. شەوی نیشتیمانی، وەك دەرهێنەر و نوسەر کاری تێداکردووە.

٥. ساڵی سفر، وەك دەرهێنەر و نوسەر کاری تێداکردووە.

٦. هەمیشە یەکێك بە جێان دێڵێت، وەك دەرهێنەر و نوسەر کاری تێداکردووە.

شەش بەرهەم بەزمانی ئەلمانی وەك دەرهێنەر کاری تێدا کردووە ، نوسینی زینجیرەی تەلەڤیزۆنی(بەرەو بەرزاییەکان)،رۆمانێکی نوسیوە بەناوی (هەفتەیەك)لو ساڵی ٢٠١٧.

چۆنیەتی دروست بوونی چیرۆکی بالندەی کامەرانی:

ئۆسکار و پۆستەر

نوسینی کلود مانی و شوان کەریم:

دەق:

دەق ئوێزانێکە لە نێوان شاکارێکی (کلود مانی کلاسیکی فەرنسی) و قوڵبونەوە و زیادکردنی دیمەن و کەسایەتی لەلایەن شوان کەریمەوە.

کورتەیەک لە چیرۆکی دەقەکە ئەمەیە:

مرۆڤێکی هونەرمەند لە گەنجیدا ئەکەوێتە بەر هەڵبژاردنی دنیایی بازرگانی و پارە لەلایەک و هونەری گۆرانی بێژی لەگەڵ گروپێکی موزیکدا، نمایشەکەمان لە دوای بیست و پێنج سال بەسەر ئەو هەڵبژاردنەدا دەست پێئەکات،مرۆڤێکی دەوڵەمەند کە گروپێکی موزیک لەسەریایەتی و کەس نایان بینێت جگ لە خۆی، (بارنێ) لە بەیانیەکدا روبەروی چەند روداوێکی سەیری کۆمێدی ئەبێتەوە کە تا کۆتایی رۆژەکەسەرتاپایی ژیانی هەڵئەوەشێنێتەوە.

نمایش:

شانۆیەکی کۆمێدی جاد پراوپر لەرووداو و گۆرانیی و میوزیک بۆ ماوەی دوو کاتژمێر.

ستاف:

١٣ئەکتەر لەوانە پێنجیان میوزیک ژەنن

بەڕێوبەرشانۆ و بەڕێوەبەری بەرهەم و روناکی و جل و بەرگ و ماکیاژ و یارمەتی دەری دەرهێنەر و بەڕێوەبەری کاستینگ

دوا ڕۆژەکانی بابلۆ.

بابلۆ ی دەوڵەمەند و بەناوبانگ بەیانیەک بە سەردانێکی چاوەروان نەکراوی یەکێک لە کارمەندەکانی خەبەر ئەبێتەوە و ئیتر ئەمە سەرەتای ڕۆژێک ئەبێت کە سەرتاپای ژیانی ئەگۆرێت، تارماییەکانی رابردوو و کێشەکانی ئێستای بینەر ئەخەنە بەر پرسیارێکی فەلسەفی کە هەڵبژاردنی هونەر و قوربانی دان رێگا راستەکەیە یان سەرمایە و دەسەڵات، بەشێوازێکی کۆمیدی و میوزیک ئامێز هەڵە تێنەگەیشتنە زۆرەکان دۆزینەوەی کچەکەی خۆی لێ دروست ئەبێت و لەبری ئەوەی بێتە سیاسیەکی پایەبەرز لە نەخۆشخانەیەکی دەرونیدا خۆی ئەبینێتەوە.

لەپاڵ بابلۆ دا چیرۆکی عاشق بونی کچەکەی و شۆفێرەکەی خزمەتکارەکەی و سەرۆکی شارەوانی کارگێری ژمێریاریەکەی و کچی دوهەمی ئەبینین.

هەموو ئەم فشارانە لەلایەک و بینینی تارمایی هاوڕێ کۆنەکانی کە ڕۆژێک لە ڕۆژان باندێکی میوزیکیان هەبوە ئەمنخاتە دۆخێکەوە کە نەزانین بەزەییمان بە بابلۆیا بێتەوە یان چارەنوسەکەی بە شایستە بزانین.

دەرهێنەر شوان کەریم ، شانۆی دوا ڕۆژەکانی بابلۆ شانۆیەکی کۆمیدیای ڕەشە هەر لە دەستپێکی شانۆکە رێشان حمۆ بە جل و بەرگی خەو دێتە خوارەوە لە قاتی دووەمی ماڵەکەی خۆی ، بۆمان دەرئەکەوێت کە ماڵێکی دەولەمەندن و خاوەن سامانێکی زۆرن، وە سینۆگرافیاکەی سینۆگرافیایەکی ڕیاستییە کە بە ماڵی کەسێکی خاوەن سامان دەچێت ، وە مۆسیقاکە لە سەرەتاکە پشتگیری کردنە لە کارەکتەری رێشان کە خواپێداوەکان دایم ئەیانەوێ بەدەنگی موسیقا خەبەریان بێتەوە و هەموو چین و توێژەکان لە خزمەت خۆیان دابن ،لە نمایشە شانۆییەکە ڕەنگی شینی کاڵ زۆر بەکار ئەم ڕەنگە زۆر مانا لە دوای خۆی هەڵدەگرێت ب نمونە بە مانای خۆشەویستی و بینینی خەو و نهێنی و زۆر جار پەیوەستە بە ناخی مرۆڤ هەروەها ڕەنگێکی سادە و ئارامە ، ئەم ڕەنگە کاریگەری گەورەی هەیە لەسەر بۆ ئارام کردنەوەی دەروونی مرۆڤ ، هاندەرە بۆ بیرکردنەوەی قول، هەمیشە دەسەلاتداران دەیانەوێ هەموو کارەکە بە گوێرەی ڕاو بۆچونی خۆیان بچێت بە پێشەوە ، ئەمەش لە کاتێك دایە کاتێ ئەو خیال و هێزە دەروونیەی لە هێزی مۆسیقادا بەدەر دەکەوێت ، دواتر کە وتمان خەون و خیاڵ واتا ئەم بابەتە پەیوەستە بە حالەتێکی دەرونی ،جلە بەرگ هۆکار نییە بۆ ئەوەی شەخسیات و دەرونی مرۆڤ دیار بکات ئەمەش لە کاتێك دایە کە خەك بۆ مانەوەی خۆیان بەکار

دەهێنن ، زۆر جار پارە لە لای ئەوان مێژوو دەنووسێتەوە و دەستکاری مێژوو دەکەن ، بەلام مێژوو مولکی کەسێک یان یان قەومێك نییە بیانەوێ دەست کاری بکەن ، هەنێك ئەوکۆمەڵگایەی لێی دەژی ڕێگری ئەکات لە ئامانج و هیواکانت ئەمەش پەیوەندی بە عادات و تقالید هەیە ئەم شتە لەم باسە شوێنی نابێتەوە چونکە کەسانی خاوەن فکری جوان هەمیشە بە ڕێچکەی باب و باپیرانیان دا ئەڕۆن و بیر لە داهاتوو ئەکەنەوە بەلام ئەبێت کێشەی ئەم کەسە چارەسەر بکریت کە مۆسیقا ژەنێکی سەرکەوتووە بەلام ون بووە لە ناو واقع، ئەگەر بێینەوە سەر کارەکتەری ڕێشان لە ڕوەیەکی دەروونی و سایکۆلۆژی لیکدانەوەی بۆ بکەین ، زۆر جار ئەو هەول و ماندووبونەی ئەیدەی ناتگەهێنێت بەو ئامانجەی کە پلانت بۆی دانابوو بەلام جوانیەکەت هەر تێداماوەتەوە، ئەمەش ئەوکاتە دەرئەکەوێت کاتێك لەو هەموو جەنجالیەی ژیان مالێك بە کۆمەلێك تابلۆی جوانی جیهانی ڕازانراوەتەوە کە هەر تابلۆیەك مانای جیاوازی هەیە خۆشگوزەرانی و یەکسانی و پێکەوەژیان ، ئەگەر سەیری چیرۆکی کارەکتەری ڕێشان بکەین هیچ لەم سیفاتانە لە خۆی کۆنەکردۆتەوە ، لە سینۆگرافیاکە دوو پەنجەرە لە پێشەوەی مالی بابلۆ ئەبینرێت کە هەنێك جار ئەو شتانەی لەسەر تەختەی شانۆ ئەبینرێن بەنەبەستی جوانکاری و میزان سێن بەکاردێت مەبەستێکی ڕوونو ئاشکرا هەل ناگرێت ،لە نمایشی شانۆگەری دووارۆژەکانی بابلۆ لە یەکێک لە دیالۆگەکان باسی یاری شەترەنج ئەکرێت کە ئەم یارییە بەتایبەت هەڤرکییە لە نێوان دەسەلات داران کە ئەبێت لە کۆتایی دوو کەسی دەسەلات دار یان خاوەن سولتە بچنە کۆتایی کە ئەبێت یەکێك یەکێکی تر لە ناو ببات .

شانۆی «دووارۆژەکانی بابلۆ» یەکێکە لەو ڕەوتانی کە توانی بە شێوەیەکی نوێ و پڕ مەعنا، ژیانێکی کۆن و فەزاعەتێکی مەعنادار بگۆڕێت ، ئەمە بە شێوەیەکی تایبەتی لە ڕووی سینۆگرافیاوە دیارە. کارەکانی شوان کەریم بە سەرجەم فاکتۆرەکانی دیزاین و ڕووناکی و تەختەی شانۆ و ڕەنگ و دیکۆر و پرۆپۆپەکاندا، شتێک درووست کردووە کە بینەر نە تەنها ببینێ بکات، بەڵکو هەست بکات. سینۆگرافیا لە ئەم شانۆیەدا نیشانەیەکەیە لە نێوان هەستی نێوخۆی مرۆڤ و وێرانکارییەکانی جیهان، کە لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە تێکەڵی دەکات بە ترس و پەرەش و نەهەموەنگی نێوان ئەکتەر و فەزای شانۆکە.

لە سەرەتادا دیکۆری شانۆ و شێوەی دروستکردنی تەختەی شانۆ نیشانەیەکە لە شێوەی پەیوەندی نێوان ژیان و وێرانکاری. دیزاینی سینۆگرافیاکە بە هێندە هەستیار و تێکەڵەیەك لە شێوەی هەورە و ڕەنگە ئاسمان کە بە شێوەی درەوشاوە ڕەهەندێکی تەمەنی و ڕووحی نیشان دەدات. هەلبژاردنی ڕەنگی دیکۆرەکە لە نێوان شینی ئاسمانی و کالە وەک نیشانەیەک لە فەلسەفەی کارەکتەری بابلۆ، کە لە ناو فەزاعەتی ڕووحی وێرانبووندا گیریخواردووە. ئەم ڕەنگانە، لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە، لە نێوان هەست و ترس . بینەر بە پەیوەندی لە نێوان ڕەنگ و ڕووناکییەوە، هەست دەکات بە کێشەی نێوخۆی ئەکتەرەکان و ئەوە خۆی دەبێت بە بەشێک لە دروستکردنی هەست و تێڕوانین بۆ شانۆ.

لە بەشی ڕووناکیدا کاریگەری سینۆگرافیا بە شێوەیەکی تێکەڵ و ئێستاتیکی نیشان دەدرێت. ڕووناکی بەڕێوەبردراوە بە نیشاندانی جوانی و ناساندنی شوێن و کارەکتەرەکان . کاتێک ئەکتەر لە ناو تاریکیدا ون ئەبێت و ڕووناکی بە نائاگایی دەگاتەسەری و ئەم گۆڕانکارییە لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە نیشانەیەکە لە ڕووناکی ژیرانە، لە نێو مەیلە تاریکییەکە ڕووناکی نیشانەیەکە لە نێوان ئاشکرا و پنهان، ئەوەی بینەرەکان دەیبینن و ئەوەی ئەکتەر هەستی پێدەکات لە هەمان کاتدا ئەم گۆڕینی ڕووناکیە هەستەکان

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

دەگەیێنێتە دڵی بینەران، بەو شێوەیە شوان کەریم ڕووناکی بەکارهێناوە وەک ئامرازێکی سایکۆلۆژی بۆ ئەوەی بینەر تێدا هەستی نارەوایی و نائومێدی نێوەندگیری هەست بکات.

لە ڕووی تەختەی شانۆ و فەضاکەوە، دیزاینی سینۆگرافیاکەی شانۆی دووارۆژەکانی بابلۆ نیشانەیەکە لە ئومید و هەستی خۆشی. فەضاکە بە شێوەیەکی ئەبستڕاکت دیزاین کراو، بە شێوەیەکی لێکچون واتا ڕیاستی بە تێکەڵ لە ژیانی ئاسایی مرۆڤ کە هەست بە ڕووحی نارەوایی و فەرامۆشبوون پەیدا دەکات. ئەو دیزاینە بە شێوەیەکی ئێستاتیکی نیشان دەدات کە مرۆڤ بە هەندێ هەڵسوکەوت و بینین بەشێکە لە ئەو وێرانبوونەیە کە خۆی درووست کردووە. لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە، ئەم فەضا و دیکۆرانە هەستێکی فشار دروست دەکەن، ئەکتەران هەموو کات بە جەستە و هەلسوکەوتەکانیان پەیوەندی بە فەضاکەوە هەیە.

دیکۆر بە هەموو پروپۆپەکان و ئێکسواراتی بەکارهاتوو لە شانۆکەدا بە شێوەیەکی تەفسیری بەکاردەهێنرێن. ئەوانە نیشانەیەکی مێتافۆریان هەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا لە سایکۆلۆژی بینەرەوە وەک شتێک کە هەستی ڕاستەقینەی مرۆڤ تێیدا دەبیت وەک دەرگا و لامپ و تابلۆ و مۆکێت و قونەپە و ئەم ئێکسواراتانە بە شێوەیەکی مانادار و ئێستاتیکی بەکارهاتوون بۆ نیشاندانی هەست و کاریگەری.

لە ڕووی تەکنەلۆژیاوە، بەکارهێنانی ڕەنگ و ڕووناکی و سەدا بە شێوەیەکی دیجیتاڵی بەکارهاتووە. ئەم تەکنەلۆژیا و سەرنجەکان نیشانەیەکی مۆدێرنستی هەیە بەڵام بە شێوەیەکی گەورەتر دەچنە ژێر بابەتەکانی ترەوە و بە شێوەی سایکۆلۆژیکی ئەنجام دروست دەکەن لە هەستەکانی بینەر. سەدای دووبارەی وێرانبوون و بڕینی ڕووناکی و هەواڵی سەرنجڕاکێش بەکاردەهێنرێن بۆ نیشاندانی ئەوەی کە مرۆڤ لە نێو خۆیدا بە دوو ڕووح و هەست دەژی..

لە هەموو ئەوەدا، ئەکتەرەکان و جەستەی ئەوان بە شێوەیەکی ڕیاستی بەسەر هەموو فاکتۆرەکانی سینۆگرافیا دەجولێن. ئەوان خۆیان بە بەشێکە لە سینۆگرافیا دادەنێن ، بەو مانایەی کە جەستە و دیزاین و ڕووناکی بە یەکەوە دەکەونە فۆڕمی یەکگرتوو. لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە، ئەم پەیوەندەیە نیشانەیەکە لە هاوبەشی مرۆڤ و جیهان نێوان ئەوەی کە دەبینیت و ئەوەی کە دەبیستیت. ئەکتەر لەسەر تەختەی شانۆ خۆی بە پێکهاتەی دیکۆرەکە دەبینێت، بەڵام هەمان کاتدا پەیوەندییەکی بەهێزی هەیە لەگەڵ بینەر.

سینۆگرافیا لە شانۆی «دووارۆژەکانی بابلۆ» نیشانەیەکە لە ئەوەی کە شوان کەریم توانیوەتی بە یەکگریووی هونەر و سایکۆلۆژی بە شێوەیەکی زانستی و ئیستاتیکی ژیانی هەستی مرۆڤ و کۆمەلگا فکرییەکانی بگۆڕێت بۆ وێنەیەکی جوان بۆ سەر تەختەی شانۆ. ئەم شانۆیە نە تەنها بینینە بەڵکو هەست و ئەزموونێکی بەسودە. سینۆگرافیا لە ناو ئەم ئەنجامەدا نیشان.

ڕەنگی شینەی کۆنترۆلکراوی دیوارەکان و تێکەڵی ڕەنگی سپی، بە شێوەیەکی سایکۆلۆژیکی نیشانەیەکە لە نێوان ساردی هەست و گەرمی ئەحەساس. ئەم تێکەڵی ڕەنگیە بە دەقە فکرییەکەی شانۆ پەیوەستە مرۆڤ ئەوە دەخوازێت بەردەوام بێت لە ژیان و ئەوەی کە وەک شارێکی وێران تێک دەچێت. ڕەنگی شین بە شێوەیەکی نیشاندانی سکوت و ساردیە، لەکاتێکدا

سووری فەرشەکە و قاوەیی پەرەکە هەست بە دروونێکی فراوان دەکەی. ئەم تێکەڵی ڕەنگیە وەک فاکتۆرێکی سینۆگرافیی نیشان دەدات چۆن ڕەنگ دەکرێ پەیوەندی راستەوخۆی بە هەستەکان چییە.

دیکۆری خانەی دوو قات بە شێوەی زانستی درووست کراوە. پلیکانەکان شێوەیەکی فەلسەفی نیشانددەن لە ڕێچکەی ژیان بەهۆی ئەوەی ئەکتەران لە ژێر و سەرەوەی خانووەکە دەجولێن و نواندن دەکەن، کە دەکرێت وەک نیشانەیەک بۆ سەیرکردنی دوو ژینگەی جیاواز بخوێندرێت، ژیانی نێوخۆیی و ژیانی دەرەوونی یاخۆت هەستی. ئەکتەرەکانی سەرەوە بە شێوەیەکی دراماتیک لە نێو ڕووناکییەکی ساردن و بە ئێستایەکی بەرز و ئەوانەی خوارەوە لە نێو ڕووناکییەکی نەرم و گەرمن، کە ئەمە نیشانەیەکەیە لە تێکەڵی نێوان دڵ و بیر، نێوان خەون و ڕاستی.

یەکێک بە عود و یەکێك بە فلوت یەکێك بە کەمان یەکێك گۆرانی ئەڵێت شوان کەرین لێرەدا مۆسیقایەکی ڕیاستی تێکەڵبە هەموو دیمەنەکانی شانۆکە کردووە ، بە بەردەوامی لەگەڵ هەر دیالۆگێك پەیوەندی بە هەستەوە هەبێت لە ڕێگای مۆسقاوە نیشانمان ئەدات، نیشانەیەکی دیکەیە لە ئامرازەکانی رووحی و ژیان ، چونکە دەنگ و موسقا ژیان بە تێکەڵی هەست دەگوێزرێتەوە بۆ بینەر.

ئەنجامی توێژینەوە:

١- سینۆگرافیا دەبێتە هۆکاری زۆر گرنگ بۆ دروستکردنی هەست و مەرجی بەرهەمهێنانی نمایشی شانۆیی، و ئەمە لە بینەردا هەست بە دڵنیابوون یان نائارامی دەکات بەپێی مەبەستی کارە شانۆییەکە.

٢- پەیوەندی نێوان ڕەنگ و پسیکۆلۆژیا لە شانۆی کوردیدا زۆر کاریگەرە، هەر ڕەنگێک هەستێکی دیاری دەدات و ئاشکرا دەکات کە بیر و بۆچون و سیرکردنی بینەر بگۆڕێت.

٣- ئامادەکاری ڕووناکی و سیستەمکردنی، سەرچاوەی دروستکردنی ژینگەیێکی لەبار و ژیرانە وە بتوانێت هەستی بینەر بەرەو پێشەوە ببات.

٤- پەیوەندی نێوان فەزا (space psychology)و جوڵەی ئەکتەر، یارمەتیدەر دەبێت بۆ دروستکردنی دووری یان نزیکی پسیکۆلۆژیک لە نێوان کاراکتەرەکان.

٥- دیزاینی جلوبەرگ و ماسک و هەموو ئێکسواراتەکانی سەر تەختەی شانۆ، هەستی ناساندنی کەرەکتەر بە بینەر بەرەو پێش دەبات ، بە تایبەتی لە شانۆی کوردی کە ڕەنگ و ڕووخسار مێژووییان زۆر گرنگە.

٦- سینۆگرافیا دەتوانێت دەربارەی خەیاڵ و مێتافۆری کوردی کاربکات، و ئەمە دروستکردنی دەق و مانا و کۆلتوور و هەستەکان بەرەوپێش دەبات.

٧- بەکارهێنانی هێڵ و شێوە و ستایل لە دەربڕینی دیکۆر، هەست و خەیاڵی دیاری دەدات کە بینەر بە دوورخستن یان نزیککردنەوەی بەرەو کاریگەریی پسیکۆلۆژیکی دەبات.

٨- سینۆگرافیای باش دەزاند کە چۆن دەتوانێت دڵنیایی و کێشە لە بینەر دروست بکات، دەکرێت لە سەر هەستەکان کاربکات (هەست بە تەنهایی، تێکچوون، کۆمەڵایەتی، ترس، ئارام).

Journal Of Babylon Center For Humanities Studies 2026 Volume :16 Issue : 10
(ISSN): 2227-2895 (Print) (E-ISSN):2313-0059 (Online)

٩- ژینگەی شانۆی کوردی بەهۆی سینۆگرافیاوە کاریگەر دەبێت لە ناونیشانکردنی مێژوو و ژیاننامەی کوردان، کە رۆڵێکی هۆشیار دەبێتە هەستکردنی ناسنامەی گەلەکەی.

١٠- نوێکاری و مینیمالیسم لە سینۆگرافیا دەتوانێت وریایی و تێگەیشتن زیاد بکات، بەپێی بنەمای پسیکۆلۆژی "بۆ نمونە شتێکی بچووك مانایەکی گەورە ددات.

١١- دەبێت زیر بەڕاستگۆیی بڵێین هەموو دیکۆرێک تەنها ڕووبەر نییە، بەڵکو بە شێوەی پسیکۆلۆژیک دەکرێت چەمک لە نێوان بینەر و ئەکتەر دروست بکات و پەیوەندیەکی دەروونی دروست بکات.

١٢- چۆنیەتی گۆڕینی دیکۆر لە ماوەیەکی کەم و لەکاتی نمایشەکەدا کاریگەری هەیە لە سەر دەروونی کاراکتەر .

١٣- سینۆگرافیا یارمەتیدەدات بۆ تێگەیشتنی باشتر لە درامای کوردی، بەتایبەتی درامەکانی شۆڕش و خۆشەویست و مێژوویی و خەبات و کۆڵتوور.

١٤- بەکارهێنانی سێتێک کە لە سەر بنەمای هونەر و پسیکۆلۆژی دروستبووە، هەست بە ڕێز و قەناعت بۆ بینەر زیاد دەکات و پشتیوانی لە وزەی هەناسەکردنی گوتار دەکات.

١٥- بە گشتی ئەوەیە کە سینۆگرافیا بەتەنیا بۆ سەر تەختەی شانۆ نییە ، بەڵکو دەرخەری ژیانی ناوەوەی ئەکتەرە.

سەرچاوەکان:

سەرچاوەی کوردی

١- كمال،محمد،٢٠٢٢،فەلسەفەی هونەر،چ١،مهاباد، چاپەمەنی مانگ.

٢- فرۆید،سیگمۆند،٢٠٢٠،فرۆیدیزم،کارزن کاوسێن،چاپخانەی حەمدی،بەلاوکراوەی دەزگای ئایدیا،سلێمانی.

٣- موحسین،موحەمەد،٢٠١٩،مێژووی شانۆی کوردی،چ ١،هەولێر،چاپخانەی ڕۆشەنبیری هەولێر.

٤- فرۆید،زیگمۆند،٢٠٠٥،تەوتەم و تابۆ،چ ١،وەرگێڕان ڕەزا مەنوچهری،چاپەمەنی گەنج،هەولێر.

٥- یۆنگ،کارل گۆستاف،٢٠٠٥،مرۆڤ و هێماکان،وەرگێڕان ئاوات ئەحمەد،چ١،چاپخانەی سەردەم،کوردستان سلێمانی.

٦- سالار،احمد،دەروازەی دراما، جاپی دووەم ، چاپخانەی جاحط، ،١٩٨٤،بغداد.

سەرچاوەی ئینگلیزی

150- Steven,pinkar,1994,The language instinct,how mind creates language,new York,willyam morrow and company.

151- James, William. *The Principles of Psychology*. 2 vols., Henry Holt and Company, 1890.

152-Arnheim, Rudolf. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. New version, University of California Press, 1974.

153- William Missouri Wright, Lou Anne, and Ramsey, Erik. *The Art of Theatre, A Concise Introduction*, 4th ed., Wadsworth Cengage Learning, 2018.

154- Artaud, Antonin, The theatre and its double.1938, Paris: Éditions Gallimard.

155- kerl,elam,The semiotics of theartr and drama ,Methuen,cope one,1980,londaon.

141- STANISLAVSKI, CONSTANTINE,1948,AN ACTOR PREPRES,ELIZABETH REYNOID HAPGOOD,ROATLEGE,NEW YORK AND LONDON.

سەرچاوەی عەرەبی

١٤- هادی الربیعی،علی محمد،٢٠١٢،ط ١،الخیال فی الفلسفه والادب والمسرح،عمان،دار صفا` النشر والتوزیع.

١٥- طه السلامی،ایاد کاظم،٢٠١٥،ط ١الحلم فی المسرح،بابل،رضوان.

١٦- لاکان،جاك،٢٠١٧، وإغواء التحلیل النفس،ترجمه عبدالمقصود عبدالکریم.

١٧- فروم،ايرج،٢٠٠٣، گريز از آزادى،عزت الله فولادوند، دەزگاى مرواريد،تهران.

resources:
Kurdish Source
1- Kamal, Mohammad, 2022, Philosophy of Art, Vol. 1, Mahabad, Moon Press.
2- Freud, Sigmund, 2020, Freudism, Karzen Kausen, Hamdi Printing House, Idea Publishing House, Sulaimani.
3- Mohsin, Mohammed, 2019, History of Kurdish Theatre, Volume 1, Erbil, Erbil Cultural Printing House.
4- Freud, Sigmund, 2005, Tawtam u Tapo, Vol. 1, translated by Reza Manouchehri, Ganj Press, Erbil.
5- Young, Karl Gustav, 2005, Man and Symbols, translated by Awat Ahmad, Vol. 1, Sardam Printing House, Kurdistan Sulaimani.
6- Salar, Ahmad, Darwazay Drama, 2nd edition, Jahat Printing House, 1984, Baghdad.
English sources
150- Steven, Pinkar, 1994, The Language Instinct, How the Mind Creates Language, New York, William Morrow and Company.
151- James, William. The Principles of Psychology. 2 vols., Henry Holt and Company, 1890.
152-Arnheim, Rudolf. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. New edition, University of California Press, 1974.
153- William Missouri Wright, Lou Anne, and Ramsey, Eric. The Art of Theatre, A Concise Introduction, 4th ed., Wadsworth Cengage Learning,
154- Artaud, Antonin, The Theater and Its Double.1938, Paris: Gallimard Publishing.
155- Kerl, Elam, The Semiotics of Theater and Drama , Methuen, Cope One, 1980, London.
141- STANISLAVSKI, CONSTANTINE,1948,AN ACTOR PREPRES,ELIZABETH REYNOID HAPGOOD,ROATLEGE,NEW YORK AND LONDON.
Arabic sources
14- Hadi al-Rubaie, Ali Mohammed, 2012, Vol. 1, Imagination in Philosophy, Literature and Theater, Oman, Dar Safa Publishing and Distribution.
15- Ta al-Salami, Ayad Kazem, 2015, Ta 1 Al-Halm fi al-Masrah, Babylon, Ridwan.
16- Lacan, Jack, 2017, and the transformation of self-analysis, translated by Abdul Maqsood Abdul Karim.
17- Forum, Iraj, 2003, Grease of Freedom, Ezatollah Foladond, Pearl Publishing House, Tehran.